

TOIMITTAJALTA

Satu Seppä

Oulussa ilmestyyvä kulttuurilehti *Kaltio* julkaisi verkkosivuillaan 18.2.2006 Ville Rannan sarjakuvan Muhammed, pelko ja sananvapaus. Siinä piirtäjä itse väittelee naamioidun profeetta Muhammedin kanssa sananvapaudesta ja arvostelee suomalaispoliitikkoja muslimimaailman kumartelusta. Sarjakuvan julkaiseminen johti Kaltion päätoimittajan irtisanomiseen ja se puolestaan julkiseen keskusteluun, josta puhuttiin ”Suomen Muhammed-kohuna”. Tiedotusvälineille Rannasta tuli haluttu haastateltava – ja vain haastateltava: Rannan mukaan lehdistö kiiruhti tuomitsemaan Kaltion päätoimittajan potkut ja puolustamaan hänen sarjakuvaansa, mutta lukuun ottamatta sanomalehti *Kalevaa* pidättäytyi itse julkaisemasta siitä edes otteita.

Kun *Journalismikritiikin* vuosikirjaan syksyllä 2006 suunniteltiin sananvapautta käsittelevää artikkelikokonaisuutta, otin yhteyttä myös Ville Rantaan ja pyysin häntä journalismikriittisen sarjakuvan keinoin kertomaan kokemuksestaan julkisuuden myrskynsilmissä. Rannan vuosikirjaa varten tekemä sarjakuva Merkintöjä Suomen Muhammed-kohusta arvosteleekin terävästi muun muassa Helsingin Sanomien ja Yleisradion tapoja selittää – tai kieltäytyä selittämästä – syytään siihen, miksi ne eivät

halunneet näyttää sarjakuvaa yleisöleen. Viittauksena silloiseen keskusteluun myös tämän sarjakuvan alussa esiintyy Kaltiosta tuttu Muhammed-hahmo.

Vuosikirjan toimituspalaverissa oli jo varhain syksyllä ajateltu ääneen, että Muhammed-piirroksia ei julkaistaisi. Vastaavana toimittajana en halunnut tehdä poikkeusta tässäkin tapauksessa, vaikka toimituskunnassa asiasta oltiin toistakin mieltä.

Menisikö Rannan tällä kertaa journalismia kohti ampuma kritiikki ohi maalin, kun jälleen juututtaisiin Muhammediin? Päätyisimmekö eteenpäin vievän keskustelun sijasta takaisin lähtöruutuun, kisanhännänvetoon muslimien profetan kuvaamisesta? Voisiko Ranta sanoa sanottavansa journalismista ilman Muhammed-karikatyyriään? Kävin asiasta Ville Rannan kanssa pitkän sähköpostikeskustelun. Siitä olen hänen luvallaan editoinut seuraavan tekstin, jossa hän esittää ajatuksiaan Muhammedin piirtämisestä.

Miksi Muhammedin saa piirtää

Mielestäni Muhammedin saa piirtää. Niin kauan kuin sitä ei käy piirtämässä moskeijan seinään, kyse ei ole uskonrauhan rikkomisesta vaan uskonnon kritisoimisesta. Sen pitää tietysti olla mahdollista. Pilakuvat ovat länsimaisessa kulttuurissa yksi kritiikin esittämisen ja keskustelun muoto, eikä sekularistisessa yhteiskunnassa tarvitse noudattaa minkään yksittäisen ryhmän perinteitä. Jokainen, joka käyttää sananvapautta, vetää itse rajan uskontojen ja perinteiden kunnioittamisen ja niiden noudattamisen välille. On luonnollista, ettei piirtäjä suostu rajamaan itseään vapaaehtoisesti sellaisen perinteen sisään, joka ei hyväksy tietynlaisten kuvien tekemistä.

Koraanin ja islamin perimätiedon tavoin Raamattukin on paikoin vihamielinen kuvataiteilijoita kohtaan. Lutherkin oli. Jos nykyajan muslimit suhtautuvat karsaasti länsimaiseen kuvataiteeseen, heillä on siihen oikeus, eikä tässä pitäisi mitään hirvittäviä moraalisia ongelmia olla. Se, että sellaisia on noussut keskustelussa esiin, osoittaa lähinnä sen, etteivät osapuolet tunne toistensa kulttuureja eivätkä osaa asettaa niitä historialliseen perspektiiviin. Pelätään arvioida kriittisesti toista osapuolta.

Konsensus, suvaitsevuus ja provokaatio

Kaltion julkaiseman sarjakuvan tarina, jossa Muhammed keskustelee islamilaisien maiden ja lännen ongelmista vappunaamari päässään, ei ole muslimien kohtelemista epäkunnioittavasti. Päinvastoin. Se, ettei haluta julkaista kuvaa Muhammedista, koska joidenkin mielestä niin ei saa tehdä, on konsensusajattelua eikä kunnioittamista.

Kunnioittamisen lähtökohdat ovat siinä, että ymmärtää, mitä toinen *tarkoittaa*. En pidä siitä, että pilakuva-asioissa lyömäaseeksi kelpaa, että ”on piir-

” Se, ettei haluta julkaista kuvaa Muhammedista, koska joidenkin mielestä niin ei saa tehdä, on konsensusajattelua eikä kunnioittamista.

retty” tai ”on julkaistu”. Haluan piirtää Muhammedin ja välittää muslimeille – ja muille myös – sen, mitä tarkoitan. Toistaiseksi muslimit – ja muut myös – ovat näköjään keskittyneet lähinnä bongaamaan lehdistä kuvia ja piirtämään rastin seinään: taas meitä loukattiin. Se on lapsellista ja typerää. Se edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua yhtä huonosti kuin se, että toinen osapuoli yrittää tehdä oman kulttuurinsa niin näkymättömäksi kuin mahdollista.

Olen tutustunut intohimoisesti islamin taiteeseen ja maailmankuvaan. Ymmärrän, miksi Muhammedin kuva loukkaa useita muslimeja. Kun piirrän Muhammedin, nostan pöydälle sen tosiasian, että Suomen ja Euroopan muslimit elävät osana monikulttuurista ja sekularisoitua yhteiskuntaa. Kristityt uskovaiset eivät voi vaatia televisiosarjoja olemaan esittämättä naimattomien ihmisten välistä romanttista seksiä. Kristityt eivät voi vaatia hevirokkareita olemaan kantamatta ristejä väärinpäin, vaikka se loukkaa heitä. Liberaalit eivät voi kieltää uskovaisia vastustamasta aborttia. Muslimitkaan eivät voi vaatia sarjakuva-piirtäjiä olemaan piirtämättä Muhammedia.

Meidän pitää tuoda omat kulttuuriset tarpeemme esille, niin taiteilijoiden tarpeet kuin muslimienkin tarpeet. Siihen ei tarvita konsensusta vaan suvaitsevaisuutta ja provokaatiota. Miksi kukaan ei enää jaksa touhottaa siitä, että nuorilla on yllään saatana- ja helvetti-aiheisia t-paitoja, käännettyjä ristejä ja Antikristus-symboleita? Siksi, että siihen on totuttu.

On epäreilua, että toiset saavat huutaa Kauppatorilla ”Hard rock hallelujah!”, mutta toiset eivät saa käydä hyväntahtoista ja mietittyä keskustelua omalla lajillaan. Sekin on epäreilua, että toisten uskonnolliset tunteet ovat arvokkaampia kuin toisten. Tässä keskustelussa on niin paljon ja niin pahoja epäloogisuuksia, etten enää haluaisi reagoida järkevästi, vaan tyyliin ”haistakaa, tyhmät, paska, piirrän mitä haluan”.

Pitkällä aikavälillä keskustelun lisäksi tarvitaan primitiivireaktioita siihen pisteeseen asti, että niihin aletaan kyllästyä. Reaktioiden pelkääminen ja välttäminen johtaa helposti keskustelun vaikeutumiseen, asian lakaisemiseen maton alle ja jännitteiden voimistumiseen. Kohta tulee muita asioita, joita ei saa sanoa tai kuvata. Se on vaarallinen tie – niin hassulta kuin sen sanominen kuulostaa-kin tässä vaiheessa, kun sananvapaus voi niin hyvin, kuin se voi.

Huono kritiikki kääntyy aina itseään vastaan

Tanskassa on käsittääkseni oltu ihan tyytyväisiäkin siihen, että arvot nostettiin pöydälle. Niistä oli pakko keskustella, ja tulikin keskusteltua. Jyllands-Posten tosin olisi voinut tehdä homman paljon paremminkin. Siinä oli populismin makua ja mauttomuutta. Monet kuvista olivat mielestäni hyviä ja julkaisukel-

poisia, mutta se, että ne julkaistiin sillä otsikolla ("Muhammedin kasvot") ja selaisena ryppäänä, ei tehnyt hyvää asialle eikä keskustelulle.

Minun on käytävä oma osani keskustelusta sarjakuvalla, koska se on minun lajini, ja juuri tämän lajin sananvapaudesta on kysymys. Jonkun mielestä se voi olla provosointia ja lapsellista, mutta olen ajatellut asian perinpohjaisesti omalta kohdaltani. Puolustan provosoivia sävyjä ja satiiria vain niissä rajoissa, kuin olen niitä itse harjoittanut. En väitä, että Muhammedista tehtyjen pilakuvien julkaiseminen olisi yleishyödyllistä. Päinvastoin. Huono – olipa kuvallista tai sanallista – kritiikki uskontoja, politiikkaa tai mitä tahansa kohtaan kääntyy itseään vastaan. Aina. Laskua eivät ole maksamassa vain piirtäjät, kirjoittajat ja julkaisijat.

Jos haluaa käyttää sananvapautta välittämättä juurikaan siitä, synnyttääkö se hyvää keskustelua vai mitä, kyse on vääränlaisesta sananvapauden käytöstä. Kyse on typeryydestä ja junttimaisuudesta. Helposti myös vihamielisyydestä. Jos olisin muukalaisvihamieliseksi mielletyn lehden päätoimittaja, en ehkä ryhtyisi provosoimaan julkaisemalla Muhammed-kuvia. Jonkin verranhan itse kukin voi vaikuttaa siihen, miten omia toimia tulkitaan.

Käytännön syitä poistaa Muhammed Journalismikritiikin vuosikirjaa varten tekemäni sarjakuvan ensimmäisestä ruudusta on kasapäin, ja ne ovat hyvin perusteltuja. Mutta tulisinko silloin sanoneeksi, ettei minusta ole sopivaa kritisoida uskontoja ja valtaa? Tai että minun Muhammedini on tahallinen loukkaus islaminuskoisia kohtaan ja näin ollen suostun poistamaan sen? Asioihin voi luoda niin paljon käytännöllisiä ja periaatteellisia näkökulmia kuin haluaa, ja sillä tavalla lopulta jäävät peittoon myös oikeat tunteet ja periaatteet. Jos tekee omien periaatteidensa vastaisen päätöksen, se alkaa vaivata ennemmin tai myöhemmin. Minun on helpompi perustella itselleni se, että vedän koko sarjakuvan pois, kuin että suostun sensuroimaan itseäni. Tämä on selvää, katsoipa asiaa miten hyvänsä. Jos minua pyydetään puhumaan Muhammed-kohusta sarjakuvamuodossa, en suostu siihen, etten silloin saa piirtää Muhammedia.

Ihmettelen, miksi tieteellisessä julkaisussa ei voisi julkaista tekstejä tai kuvia, jotka *ehkä* tai jopa *todennäköisesti* loukkaavat jonkun uskoa. Minun sarjakuvani ei yritä loukata uskontoa, vaan käydä keskustelua Muhammed-kohusta ja journalismista. Sen ymmärtää tyhmäkin. Käsittääkseni Journalismikritiikin vuosikirjan lukijat eivät ole tyhmiä. En piirtäisi Muhammedia sarjakuvaan, jonka julkaisee Iltalehti.

Ville Ranta on oululainen sarjakuvataiteilija.